

Habitatges Units d'enllaç

Housing Linking units

This "reflection-collection" about the contemporary habitat aims to identify the new conditions of everyday life in which to recognise the form of our contemporary¹ experience, in the texts of some of the architects present on the international scene who have seen the need to revise the conditions of the programme of activities inherent in the new residential project.

I. The new city has undergone major processes of decentralization which have altered and modified our understanding of urban reality itself, it has lost its nineteenth-century scale, overflowing into the periphery in operations and massive the forms of collective housing.

Operations which, bearing in mind the high demand for housing and backed by the security and confidence offered by a rigid planning procedure, take refuge in the closed-in block and terraced housing as suitable mechanisms to satisfy their place in the commercial circuits promoted by both the public and private sectors, prematurely condemning the instruments and mechanisms of rationalistic urbanism and seeing them as worn out: self-referring projects which freeze a supposedly controlled reality which see no way for an option of construction and promotion without metaphor.

This being the state of affairs, territorial reality must be reinterpreted and rethought to be approached once again as a brief in which the house is the basic factor which quantitatively classifies the built landscape, becoming the numeric parameter which determines territorial density.

This density, translated into a residential quantity (or "monument-ghetto", as *ELIA ZENGHELIS*² calls it, referring to the application of an unsuitable model on cities' suburban periphery), is given to us as the figuration of a fragmented reality, approached from reductive or speculative points of view.

The development of major road infrastructures, the equipotentiality of the territory from the point of view of an interpretation of a new interrelated global space, as well as the appearance of different polycentric operations, tends to devalue the capacity of housing as the leading motor of the urban fabric:

"The city as a fabric to be conceived as a new co-existence, a series of relations between objects which are almost never joined up visually or formally, which are no longer caught up in architectural connections."

REM KOOLHAAS³

Programme as fixed essences lose all meaning; they only exist on the basis of their reciprocal connections —that is, they have relational rather than typological essences, unlike the traditional city where, for example, the theatre, factory or house had their own identity by reference to a stable social consensus and an urban organism. Now, they are related by means of mechanisms of superposition and accumulation, with mixed residential and tertiary operations.

Aquesta "reflexió-recull" sobre l'hàbitat contemporani pretén identificar les noves condicions de la realitat quotidiana en què reconèixer la forma de la nostra experiència contemporània,¹ mitjançant els textos d'alguns dels arquitectes presents en el panorama internacional i que han entès la necessitat de revisar les condicions del programa d'activitats inherents al nou projecte residencial.

XAVIER LLOBET RIBEIRO
XAVIER BALLARIN RUBIO

I. La nova ciutat ha experimentat importants processos de descentralització que han alterat i modificat la comprensió de la pròpia realitat urbana. Aquesta realitat ha perdut la seva antiga escala i s'ha desbordat cap al territori perifèric mitjançant operacions i formes massives d'allotjament col·lectiu.

Aquestes operacions atenent a les fortes demandes d'habitatge i amb el suport de la seguretat i la confiança que ofereix un planejament rígid i determinista basat en la capacitat endreçadora del dibuix, es refugien en l'illa tancada i l'habitatge adossat en tant que mecanismes adequats per a satisfer les aspiracions populars fins a inscriure's en els circuits comercials promoguts tant pels promotors públics com pels privats, condemnant prematurament i considerant com esgotats aquells instruments i mecanismes aportats per l'urbanisme racionalista: projectes autoreferents que congelen una realitat pretesament controlada, que donen per tancada una opció de construcció i promoció sense metàfora.

En aquest estat de coses, i més enllà d'una solució prefixada que determini un resultat final, caldrà reinterpretar i repensar la realitat per tornar-la a plantejar com un programa on l'habitatge és un factor fonamental que qualifica quantitativament el paisatge construït i esdevé el paràmetre numèric que determina la densitat territorial, densitat que traduïda en quantitat residencial (o "monument-gheto" com l'anomena *ELIA ZENGHELIS*² referint-se a l'aplicació d'un model inadequat a la perifèria suburbial de les ciutats) se'n presenta com la figuració d'una realitat fragmentada, plantejada des de visions reductives o especulatives. El desenvolupament de grans infraestructures viàries, l'equipotencialitat del territori des de la lectura d'un nou espai global interrelacionat, com també l'aparició de diferents operacions policèntriques tendeixen a devaluar la capacitat de l'habitatge en tant que primer motor del teixit urbà:

"És interessant deixar d'entendre la ciutat com un teixit per concebre-la com una nova coexistència, un conjunt de relacions entre objectes que gaire bé mai s'articulen visual ni formalment, que ja no queden atrapats en connexions arquitectòniques"

REM KOOLHAAS³

Els programes com a essències fixes perden el seu sentit; només existeixen en funció de les seves connexions recíproques, és a dir, tenen essències relacionals, no tipològiques, a diferència de la ciutat tradicional, en la qual el teatre, la fàbrica o l'habitatge, per exemple, tenien una entitat pròpia per referència a un consens social estable i a un organisme urbà. Ara aquests es relacionen mitjançant mecanismes de superposició i d'acumulació, apareixen operacions mixtes residència-terciari.

"The isolated mono-functional buildings characteristic of the peripheries of modern cities are giving way to hybrid buildings with diverse briefs. Projects for city limits test the phenomenological dimension in the formation of new urban spaces, to transform wasteland on the limits of modern cities and build new urban sectors with a richness in terms of the brief, the space and the architecture." STEVEN HOLL⁴

The hybrid building presents itself as an anti-type, as a convenient mechanism of local accumulation, in which co-existence of the residential program and other uses distances us from the idealization of the block as a result of the mesh created on the basis of a basic cell, and enables us to present each housing unit as a specific object, in which the process of local superposition of housing with other activities will change the two-way relation established between typology and construction:

"I can only understand typology in its most basic terms (large or small, high or low), or in terms of synthetic or non-synthetic superficiality, in terms of depth of the actual building." REM KOOLHAAS⁵

An outstanding aspect, in which residential occupation plays a fundamental role, is the reconsideration of the parameter of density in those actions which combine explicitly dense processes, with large spaces in negative, transcending interest in green areas in favour of the force of the empty space:

"In the modern city, the empty spaces between the buildings, not the buildings themselves, are a source of spatial inspiration. The urban space is made up of vertical groupings, changes in plane, elongated cracks of light, bridges and sorties into a fixed horizontal nature. Urban space has a vertical dimension Z which is just as important —if not more so— than the horizontal X-Y plane (...). We experiment the vertical urban perspective from the point of view of the ground in movement." STEVEN HOLL⁶

The entire spatial complexity of the urban form is borne up on recognition of this three-dimensional ground, this complex section which bears witness to the superposition of diverse realities in which we can consider that the new personal centres are houses, from which each person can recognise his surroundings (re-cognize and become aware of its existence), immersed in this "matrix" structure which is the city, denying the possibility of organic mediation between house, city and territory.

OMA/DEW. Paris La Défense (Arch+ 109-110, 1991)

"Els edificis aïllats monofuncionals característics de les perifèries de les ciutats modernes donen pas a edificis híbrids amb programes diversos. L'assumpció de la riquesa programàtica (una associació oberta d'espais) es basa en la revisió i en la juxtaposició d'usos diversos. Els projectes per als límits de la ciutat assagen les dimensions fenomenològiques en la formació de nous espais urbans, per a transformar els espais residuals en els límits de les ciutats modernes i construir nous sectors urbans amb una riquesa programàtica, espacial i arquitectònica".

STEVEN HOLL⁴

Així, doncs, l'edifici híbrid se'ns presenta com un anti-tipus, com un mecanisme oportú d'acumulació local, on la coexistència del programa residencial amb d'altres usos ens allunya de la idealització del bloc en tant que resultat de l'engranatge a partir d'una cèl·lula bàsica i ens permet presentar cada edifici d'habitatge com un objecte concret, en què el procés de superposició local de la residència amb d'altres activitats alterarà aquella relació biunívoca que s'establia entre tipologia i construcció:

"Només puc entendre la tipologia en els seus termes més primitius (gran o petit, alt o baix), o en termes de superficialitat sintètica o no sintètica, en termes de profunditat del propi edifici".

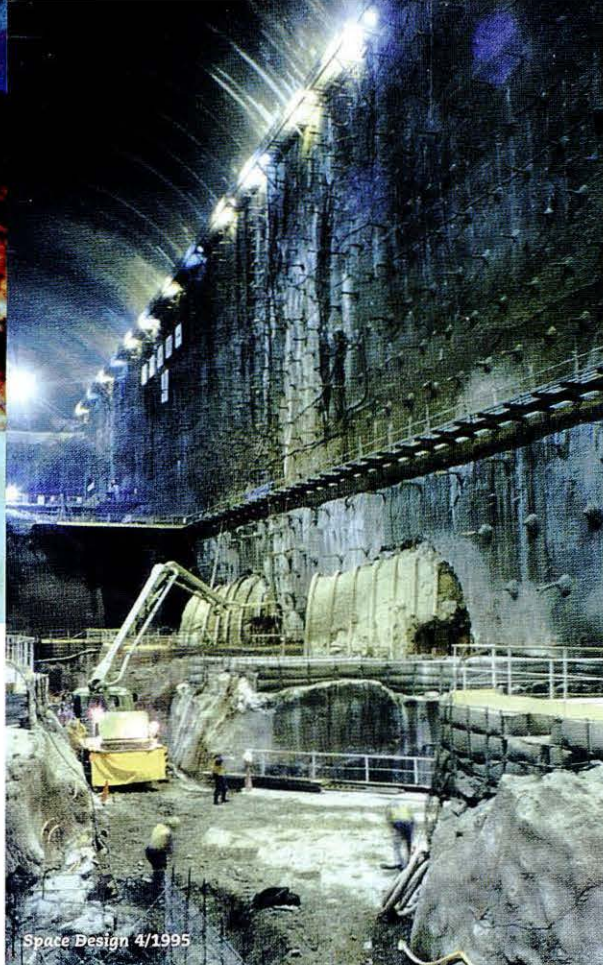
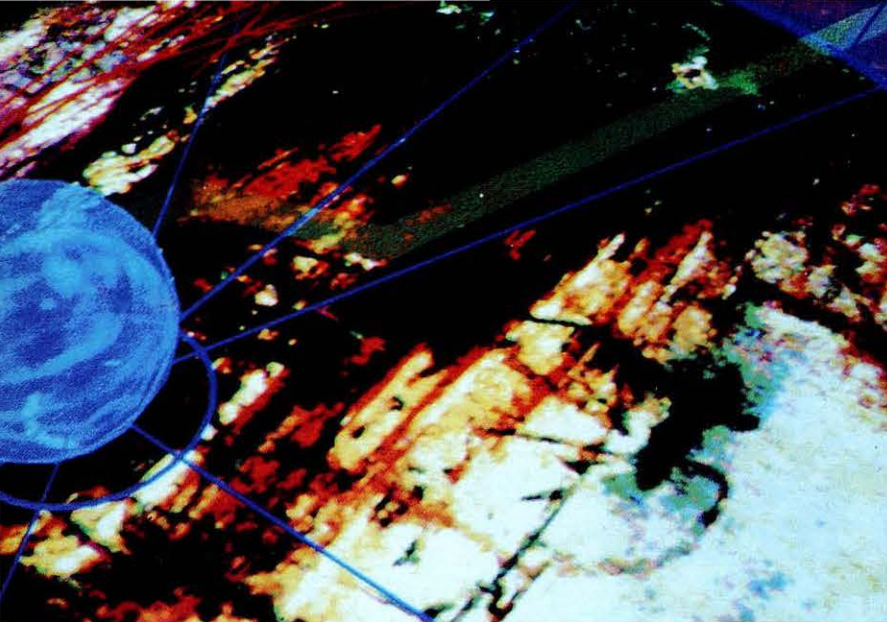
REM KOOLHAAS⁵

Un aspecte destacable, on juga un paper fonamental l'ocupació residencial, és la reconsideració del paràmetre de la densitat en aquelles actuacions que combinen processos voluntàriament densos, amb grans espais d'omissió i transcendent l'interès de la zona verda en favor de la força de l'espai, en negatiu, buits o absències del construït:

"A la ciutat moderna, els buits entre els edificis, no els edificis mateixos, són una font d'inspiració espacial. L'espai urbà és format per agrupacions verticals, canvis del pla del terra, esquerdes allargades de llum, ponts i penetracions en una horitzontalitat fixa. L'espai urbà té una dimensió Z vertical igual o més important que el pla horitzontal X-Y (...). La perspectiva urbana vertical s'experimenta des d'un pla del terra en moviment".

STEVEN HOLL⁶

Tota la complexitat espacial de la forma urbana se sosté des del reconeixement d'aquest terra tridimensional, des d'aquesta secció complexa que evidencia la superposició de realitats diverses on podem considerar que els nous centres personals són els habitatges, des d'on cadascú pot reconèixer el seu entorn (re-conèixer i prendre consciència de la seva existència) immers en aquesta estructura "matricial" que és la ciutat, negant la possibilitat d'una mediació orgànica entre residència, ciutat i territori.

II. The contemporary city can no longer be read on the basis of its morphological aspects. The physical city coexists with a real immaterial city made up of virtual structures and networks whose activities do not depend on any architecture, any physical element, any need for presence.

These new networks appear as an effective alternative resulting from the premature collapse of physical infrastructure: if the metropolis has been determined by the daily need to transport people, the telepolis will have to guarantee electronic connections between its citizens, allowing the concentration of work, leisure and consumer information which has always characterized the city, leading to the appearance of a new form of cosmopolitanism radically different to that conceived by our enlightened forefathers.

New social phenomena which, according to *AKIRA SUZUKI*⁷, will draw out the contours of urban networks and communities of the future, radically transforming public and private spheres, in which new telematic systems will multiply the field of social relations, substituting and overcoming the limitations and restrictions of traditional urban structure based on the neighbourhood and class relations, giving rise to new spontaneous virtual collectives superposed in non-organic, artificial fashion in the city and the territory, providing "software" for their user and consumer communities.

The interpretation of housing which emerges here is one which recognises its possibilities as link between the real world and the simulated space which has invaded offices and the home instead of modestly remaining in a neutral zone like the city centre:

"Today, practically all citizens are somehow or other obliged to live a dispersed life. The events which so far took place inside the house are now scattered across the city. Cafes and laundries are typical examples. Fast food joints, pizzerias and saunas amputate the house, not only the living and dining room, but also the kitchen and bathroom. Ultimately, in the future, a bed, a video set-up and a waste disposal unit will be all it takes to furnish a house. The present-day absorption of private residential space by urban space presents us with an image like this. Private space, too, is on the way to being broken up." *TOYO ITO*⁸

This new alternative reality, superposed on the physical structure of the city, is what is really changing its limits—which are not always physical—and leading cities towards dispersion and the predominance of the void, towards the need for universal knowledge and towards anonymity, where the city can be understood as the material basis for form, as a great service infrastructure

La ciudad física coexiste hoy con otras realidades virtuales.
The real city coexists today with other virtual realities.

Space Design 4/1995

II. La ciutat contemporània ja no pot ser llegida únicament des d'aspectes morfològics; la ciutat física coexisteix amb la ciutat virtual, una ciutat virtual real conformada per estructures i xarxes virtuals on les seves activitats no exigeixen la dependència de cap arquitectura, cap element físic, cap necessitat de presència.

Aquestes noves xarxes se'ns presenten com l'alternativa eficaç fruit del col·lapse prematur de les infraestructures físiques: si la metròpoli ha estat determinada per la necessitat de transportar quotidianament les persones, LA TELÈPOLI haurà de garantir les connexions electròniques entre els ciutadans, fent possible la concentració de la informació laboral, d'oci i de consum que sempre ha caracteritzat la ciutat.

D'aquesta manera, apareixerà una nova forma de cosmopolitisme radicalment diferent a aquella pensada pels il·lustrats.

Segons *AKIRA SUZUKI*,⁷ aquests nous fenòmens socials traçaran els contorns de les xarxes i de les comunitats urbanes del futur, transformant d'una manera radical els àmbits del públic i el privat, on els nous sistemes telemàtics multipliquen l'àmbit de les relacions socials substituint i superant les limitacions i les restriccions de l'estructura urbana tradicional basada en el veïnatge i en les relacions de classe, generant noves formes espontànies de col·lectius virtuals sobreposats d'una manera no orgànica, artificial, a la ciutat i el territori, proporcionant software a les seves comunitats d'usuaris i de consumidors.

La lectura que aquí es proposa de l'habitatge és la de reconèixer la seva capacitat d'enllaç entre el món real i l'espai simulat que ha envaït les oficines i els habitatge en lloc de restar modestament en una zona neutra com és el centre de la ciutat:

Foto Ramon Prat

in which the different programmes can be connected and develop their activity, where the tendency to homogenize all aspects of society influences housing design, incorporating an entire system of technical implements capable of colonizing an existing structure of horizontal planes, in keeping with a certain idea of uprooting the metropolitan habitation, where the house no longer grows organically in the place, but is deposited and installed in the matrix structure which is the city.

Here we distinguish between the progressive destructuring of habitable urban space and interior space understood as neutral space, as a void to be colonized. A space freed of any determination becomes isoenergetic, isomorphic, isosemantic, where only an active habitation can give it a meaning other than the merely quantitative.

"The once unfunctional rooms are being turned into various settings. In a new relocation of the service area, the traditional distribution — ventilated by means of inner courts — is inverted so that the service area which needs fresh air is located on the outside in the form of a gallery which acts as a filter between the inside space and the harsh exterior conditions. The result is a constantly usable scheme which maximises organizational possibilities."

A. WALL, W. J. NEUTELINGS, X. DE GEYTER, F. ROODBEEN⁹

This condition of void of the inhabitable space gives the project the possibility of incorporating the notion of duration:

"... a brief which pays more attention to the question of temporality in architecture, encompassing lifestyles, uses, removal and appropriation. The permanent parts and the antiquated parts must be differentiated, constructing architecture on the basis of this decision: the decision to no longer divide spaces, but what has to remain and what has to be transformed." YVES LION¹⁰

Space is no longer architecture's only raw material and that we are now aiming to operate with the permanent and the ephemeral, the fixed and the changing.

"Avui, pràcticament tots els ciutadans estan, d'alguna manera, obligats a viure una vida dispersa. Els esdeveniments que fins ara apareixien a l'interior de l'habitatge estan dispersos arreu de la ciutat. Els cafès i les bugaderies en són exemples típics. Els *fast-food*, les pizzeries i les saunes amputen l'habitatge, no tan sols el saló i el menjador, sinó també la cuina i els banys. Al cap i a la fi, en el futur, un llit, una instal·lació de vídeo i una trituradora d'escombraries seran capaços de moblar un habitatge. L'absorció actual de l'espai residencial privat per l'espai urbà ens permet pensar en una imatge com aquesta. L'espai privat també és en vies de fragmentar-se".

TOYO ITO⁸

Aquesta nova realitat alternativa, superposada a l'estructura física de la ciutat, és la que està alterant d'una manera real els seus propis límits, no sempre físics, i és el que condueix a les ciutats cap a la dispersió i el predomini del buit, cap a la necessitat de coneixement universal i cap a l'anonimat, on la ciutat es pot entendre com la base material per a la forma, com una gran infraestructura de serveis on els diferents programes es poden connectar i desenvolupar la seva activitat, on la tendència a l'homogeneïtzació de tots els aspectes de la societat incideix en la concepció de l'habitatge incorporant tot un sistema d'implementes tècnics capaç de colonitzar una estructura prèvia de plans horitzontals, conseqüent amb una certa idea de desarrelament de l'habitatge metropolitana, on l'habitatge ja no creix orgànicament en el lloc, sinó que es disposa i s'instal·la en aquesta estructura matricial que és la ciutat. Distingim aquí entre la desestructuració progressiva de l'espai urbà habitable i l'espai interior, entès com un espai neutre, com un buit que cal colonitzar. Un espai alliberat de qualsevol determinació esdevé en isoenergètic, isomorf, isosemàntic, on només un habitatge actiu el pot dotar d'un sentit diferent al merament quantitatiu.

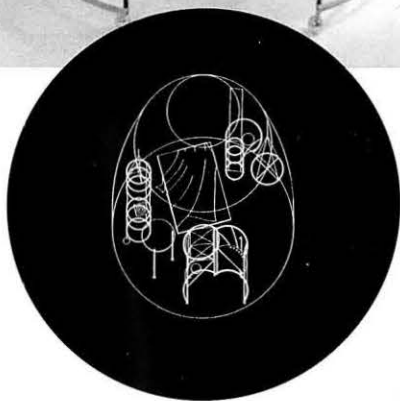
"La proliferació de la cultura del consumidor i l'explosió d'imatges de diversos mitjans de comunicació, reinterpretades pel "consumidor-usuari", suggereixen un canvi en el programa, de manera que les antigues estàncies monofuncionals esdevenen escenaris diversos. En una nova reubicació de la zona de servei, la distribució tradicional, ventilada per patis interiors, s'inverteix, de manera que la zona de serveis que requereix aire fresc se situa a l'exterior en forma de galeria que actua de filtre entre l'espai interior i les dures condicions exteriors. El resultat és un esquema constantment utilitzable que maximitza les possibilitats organitzatives".

A. WALL, W. J. NEUTELINGS, X. DE GEYTER, F. ROODBEEN⁹

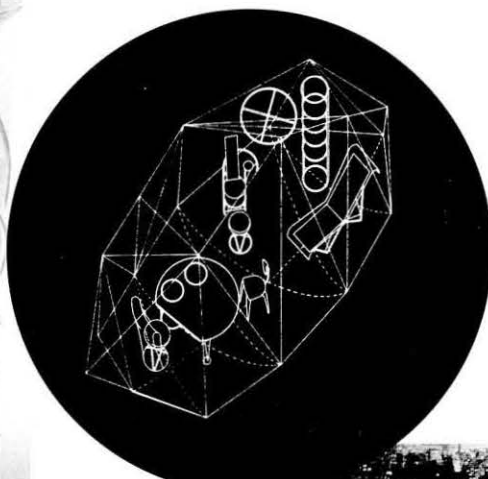
Aquesta condició de buit de l'espai habitable proporciona al projecte la possibilitat d'incorporar la noció de durada capaç d'adequar-se a

"(...) un programa que atorgui més atenció a la qüestió de la temporalitat a l'arquitectura, englobant els estils de vida, els usos, les sostraccions i les apropiacions. No tinc cap dubte que les parts permanents i les parts antiquades s'han de diferenciar molt bé, ni tampoc de la possibilitat de construir una arquitectura a partir d'aquesta decisió: la decisió de no tornar a dividir espais, sinó el que ha de restar i el que ha de transformar-se". YVES LION¹⁰

Sembla que l'espai deixa de ser l'única matèria primera de l'arquitectura, i que es pretén, doncs, operar amb el que és permanent i el que és efímer, el que és fix i el que és canviant.

Toyo Ito Alojamientos
para la mujer nómada
Dwellings for the nomad
woman (Tokyo, 1985-86)

III. This new way of tackling the residential project is the product of the ability of technological expansion to alter social organization, where greater availability of free time allows us to think of a leisure culture which could lead to a diffuse, interconnected geography of activities, relativizing the distance between points the progressive increase of free time and the ageing of certain sectors of the population will allow us to understand the house —superposing this interpretation on those described above— as a project for luxury or leisure, and not merely as an urgent necessity.

In an age which has finished with the public sphere, tourism picks up the remains of social interchange, where leisure time becomes a fertile field for a reevaluation of architecture's priorities and a field of exploration, offering new perspectives to face a new alternative conception of the house:

"Architects created an inadequate model which stripped the house of even the slightest connection with the city, and manufactured the monument-ghetto we now know. The tourist industry, conversely, deals with citizens' needs with imagination. Apart from benefitting from the stimulating spontaneity offered us by the holiday resort, we would gain in self-esteem as we became more familiar with the unexpected, with a synthetic landscape able to provide the utmost in freedom to improvise and gratify our most private fantasies, a space which is socially well equipped as part of its service."

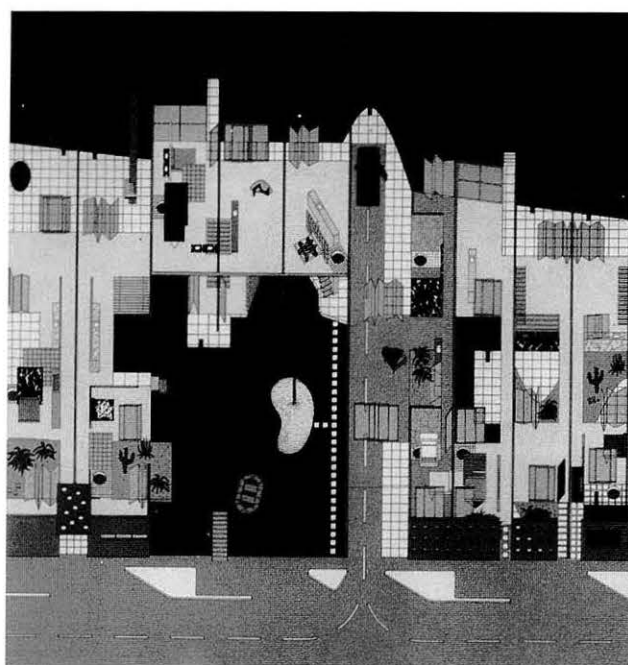
ELIA ZENGHELIS & ELENİ GIGANTES "

III. Aquesta nova manera d'afrontar el projecte residencial és producte de la capacitat que posseeix l'expansió tecnològica d'alterar l'organització social, on ara la major disponibilitat de temps lliure ens permet pensar en una cultura de l'oci capaç de fer possible una geografia difusa d'activitats, interconnectada, relativitzant la distància entre punts on l'augment progressiu del temps lliure i l'envelliment de certs sectors de la població permetrà entendre l'habitatge —superposant aquesta lectura a les anteriorment descrites— com un projecte per al luxe o l'oci, i no tan sols com una necessitat urgent.

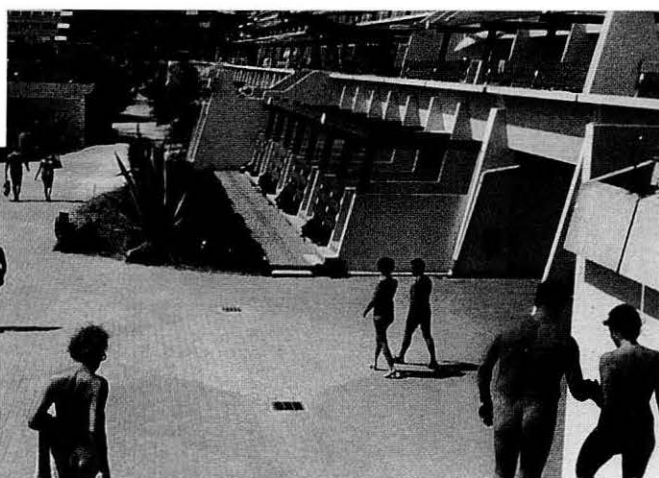
En una època que ha acabat amb l'esfera del públic, el turisme recull, com afirmen Eleni Gigantes i Elia Zenghelis, les restes de l'intercanvi social, i és un dels pocs espais amb aparença de *demos* on el temps d'oci esdevé un camp fèrtil per reavaluar les prioritats de l'arquitectura. Davant d'aquesta particular situació valdria la pena detenir-nos sobre les possibilitats que ens ofereix la indústria turística com a camp d'exploració, oferint noves perspectives per afrontar una nova concepció alternativa de l'habitatge:

"Com a veritable filla del modern, l'habitatge podia contenir totes les seves riqueses, però els arquitectes van crear un model inadequat que va arrabassar a l'habitatge fins la més lleugera connexió amb la ciutat i van fabricar el monument-ghetto que actualment coneixem. Aquest model ha adquirit un caràcter universal i s'ha convertit en un tipus que es considera com absolutament racional. La indústria turística, en canvi, tracta les necessitats dels ciutadans amb imaginació. Si les necessitats del turista que viatja es poguessin satisfer a casa seva, tindríem millors habitatges.

A part de beneficiar-nos de l'estimulant espontaneïtat que ofereix el lloc de vacances, guanyaríem en autoestima en familiaritzar-nos amb l'inesperat, amb un

Leonard Freed La cité de nudistes au Cap d'Agde, 1980. Magnum, Paris

E. Zenghelis, E. Gigantes. Complejo turístico Las Terrenas Las Terrenas touristic resort (Rep. Dominicana, 1989)

This would situate the house beyond the stimulating spontaneity of the resort location, understanding it as a zone of wellbeing, a "project for luxury" —luxury understood as a facility able to provide its inhabitant with possibilities, abilities and potential. This view of the private territory, rich in prospects, a stimulating framework for human activities, allows us to superpose the interpretation of the city as a resting place over those mentioned above. Our aim here is not to analyse all the variables and keys which appear in association with the phenomenon of tourism, but we do have to see that the time factor characteristic of this type of activity may have a marked influence on reflections on housing; after all, in recent years we have seen phenomena of readaptation where terraced residential units or small-scale condominiums sharing a social space and common facilities —initially seen as weekend leisure spaces— are currently being reworked as the principal residence, and where similar alterations are taking place in the design of the hotel, where the seasonal nature of its activity or its initially episodic condition is, in many cases, substituted by permanent habitation. Perhaps if we are able to invert these processes, overcoming the traditional opposition between a work ethic and the leisure culture, we can make way for a promising future full of prospects in a field which is, today, as sclerotic as housing.

El turismo como realidad espontánea y desinhibida en la que parece posible reformular las prioridades actuales de la arquitectura.

Tourism as a spontaneous reality in which seems possible to reevaluate architecture's priorities.

paisatge sintètic capaç de proporcionar un màxim de llibertat per a improvisar i complaure les nostres fantasies més íntimes, un espai ben equipat socialment com a part del seu servei".

ELIA ZENGHELIS & ELENIGIGANTES¹¹

Això situaria la residència més enllà de l'estimulant espontaneïtat del lloc de vacances, entenent-la com una zona de benestar, com un "projecte per al luxe", un luxe entès com a equipament capaç de dotar el seu habitant de possibilitats, capacitats i potencialitats. Aquesta visió del territori privat, ric en expectatives, marc estimulant de les activitats humanes, ens permet superposar la lectura de la ciutat com a lloc de descans a les anteriorment comentades. No es tracta aquí d'analitzar totes les variables i claus que apareixen associades al fenomen del turisme, però sí que cal veure com el factor temporal propi d'aquest tipus d'activitat pot incidir d'una manera clara en les reflexions sobre l'habitatge, ja que en els últims anys hem assistit a fenòmens de readaptació on grups residencials adossats o condominis de petites dimensions que comparteixen un espai social i un equipament comú —experimentats inicialment com a espais per a l'oci de cap de setmana— es recreen actualment com a primera residència, i on alteracions d'un ordre semblant succeeixen en la concepció de l'hotel, on la temporalitat de la seva activitat o la seva condició inicialment episòdica queda substituïda en molts casos per un habitatge permanent. Potser si som capaços d'invertir aquests processos i superar les tradicionals oposicions entre una ètica del treball i la cultura de l'oci s'iniciarà un futur prometedor ple d'expectatives en un camp avui tan esclerotitzat com és el de l'habitatge.

1. Helio Piñón: "En París la arquitectura no ha muerto". *Historical reflection on modern architecture*. Ediciones Península, Barcelona.
2. Yannis Aesopos and Yorgos Simeoforidis: "Conversaciones con Eleni Gigantes & Elia Zenghelis". *El Croquis*, 67.
3. Alejandro Zaera: "Encontrando libertades: conversaciones con Rem Koolhaas". *El Croquis*, 53.
4. Steven Holl: "Projectes al límit de la ciutat". *Quaderns d'arquitectura i urbanisme*, 197.
5. Ibidem note num. 3.
6. Ibidem note num. 5.
7. Akira Suzuki: "Tokio, la ciudad virtual". *La Vanguardia*, Tuesday 27 June 1995.
8. Koji Taki: "Una conversación con Toyo Ito". *El Croquis*, 71.
9. Alex Wall, Willem Jan Neutelings, Xaveer de Geyter, Frank Roodbeen. "Habitation and City", International Project Competition. *Quaderns Monographs*, publication of the Catalan Architects' Association.
10. Yves Lion: "Domus Demain. Investigación sobre un hábitat para principios del siglo XXI". *Catálogos de Arquitectura Contemporánea*. GG.
11. Ibidem note num. 2.

1. Helio Piñón: "En París la arquitectura no ha muerto", a *Reflexión histórica de la arquitectura moderna*, Ediciones Península.
2. Yannis Aesopos i Yorgos Simeoforidis: "Conversaciones con Eleni Gigantes & Elia Zenghelis", *El Croquis*, núm. 67.
3. Alejandro Zaera: "Encontrando libertades: conversaciones con Rem Koolhaas", *El Croquis*, núm. 53.
4. Steven Holl: "Projectes al límit de la ciutat", *Quaderns d'arquitectura i urbanisme*, núm. 197.
5. Id. nota núm. 3.
6. Id. nota núm. 5.
7. Akira Suzuki: "Tokio, la ciudad virtual", *La Vanguardia* (Barcelona) (27.6.1995).
8. Koji Taki: "Una conversación con Toyo Ito", *El Croquis*, núm. 71.
9. Alex Wall, Willem Jan Neutelings, Xaveer de Geyter i Frank Roodbeen: "Habitatge i ciutat". Concurs internacional de projectes, *Quaderns Monografies*, COAC.
10. Yves Lion: "Domus Demain. Investigación sobre un hábitat para principios del siglo XXI", *Catálogos de Arquitectura Contemporánea*, Editorial Gustavo Gili, Barcelona. 1984
11. Id. nota núm. 2.